

јереј Слободан
ЈАКОВЉЕВИЋ

докторант на
Православном богословском
факултету Универзитета
у Београду
храм Вазнесења Господњег
у Чачку

УДК: 271.222(497.11)-523.4-526.7
27-36 Драгутин, српски краљ

ПОВЕСТ О МОШТИМА КОЈЕ СЕ ЧУВАЈУ У ХРАМУ ВАЗНЕСЕЊА ГОСПОДЊЕГ У ЧАЧКУ

АПСТРАКТ: *Интениција рада подразумева крајњак осврт на мало познату чињеницу да у чачанској цркви Вазнесења Господњег постоје Свете мошти које се иу чувају више од једног века. Откриће ове светиње првих година XXI века покренуло је више ишћања; чије су мошти, на који начин су доселе и колико се чувају у овој цркви? Наш рад је скроман покушај обједињавања фрагментарних података о овој светињи на једно место и покушај давања одговора на постављена ишћања.*

КЉУЧНЕ РЕЧИ: *чачанска црква, мошти, краљ Драгућин, свети Теоклип*

Увод

Ретко која црква је имала судбину сличну Богородици Градачкој, Страцимировој задужбини. То је једина црква од четири краљевска манастира која је три пута била цамија, да би на крају постала парохијска црква. Због своје специфичне историје ова светиња је до дана данашњег занимљива сваковрним истраживачима.

Откриће моштију скривених у усеку Часне Трпезе почетком XXI века у чачанској цркви изазвало је узбуђење и мноштво недоумица. Оне су биле добро скривене; у горњем делу Трпезе величине 33 x 33 cm усећен је простор у који је смештен дрвени кивот сличних димензија. Открићем и извлачењем моштију кивот се распао и никакав запис ни пажљивим прегледањем није пронађен. Старији свештеници нису били упознати

са постојањем моштију нити су из неког усменог предања могли рећи било шта више о томе. Одговор се могао пронаћи само истраживањем. Стога ћемо у нашем раду покушати да, излагањем повести о моштима које се чувају у данашњој цркви Вазнесења Господњег осветлимо бар један сегмент њене богате и болне историје.

О моштима уопште

Свете мошти су одувек биле посебно поштоване у Правослаљу. Оне су за Цркву знак Божје благодати и благодатних дејстава (енергија) које се у материјалном свету манифестују у телу светитеља. Такво тело се, Божјим промислом, опире физичко-хемијском закону разлагања материје. Свете мошти су, можда, и најјачи предзнак кључног постулата Правослаља:

Васкрсења из мртвих. Објашњење истине о светим моштима даје свети ава Јустин Ђелијски, који пише: „Штавише, по неисказаном човекољубљу Свом, Божански Господ чини да слуга Његовог Божанства чини чудеса, не само телом и оделом, већ и сенком тела свог, што сведочи догађај са светим Апостолом Петром: његова сенка исцељује болеснике и изгони нечисте духове. Бесмртна блавест Светог Откривења о светим моштима и њиховом побожном поштовању посведочена је и непрекидно се посведочава Светим Предањем од апостолскога доба до данашњега дана. Безбројне су свете мошти светих Угодника Божјих широм православнога света. Чудеса њихова су неизбројна. Побожно поштовање њихово од стране православних хришћана је посвеместно. И то несумњиво зато што свете мошти чудотворством својим побуђују њих на побожно поштовање њихово.“¹

Значење речи мошти потиче од речи моћ. У Требнику, књизи која прати сваки корак једног верујућег хришћанина, у чину Опело над лаиком хришћанином, реч мошти се користи у смислу речи остаци, кости, односно скелет који даје потпору телу.² Стога је погрешно мислити да су мошти само нетљена тела, јер оне могу бити и кости, али посебне боје и мириса. Нису светитељи свети само због стања њиховог тела после смрти, већ пре свега због светог и богоудног живота, због силе њихове молитве и њихове помоћи нападенима. Битност моштију је потврдио и VII Васељенски сабор одлуком да се

ниједна црква не може осветити без антиминса са честицом светих моштију.³

Неке претпоставке о моштима које се чувају у цркви

Први податак о овој светињи пронашли смо у Веснику СПЦ из 1924 године, где се у чланку чачанског свештеника Радослава Кречковића „Чачанска црква“ наговештава неки траг. Набрајајући које се све драгоцености чувају у храму Вознесења Господњег, он наводи следећи податак: „Мошти св. Теофилакта које се чувају у једном малом ћивоту. О моштима светог Теофилакта не зна се ништа, јер је запис на постави од ћивота изнутра пропао, јер су мољци поставу исекли, а нико се није сетио да тај запис препише, те је тако изгубљен непажњом и нехатом драгоцени податак о моштима светитеља, јер се не зна ког су Теофилакта, пошто их је много било.“⁴ Исти свештеник понавља свој чланак 1926. године у Календару свети кнез Лазар под називом „Мало историје - Чачанска црква“. Приметно је да је чланак до детаља исти као 1924, али са једном битном разликом: „Мошти св. Теоктиста које се чувају у једном малом ћивоту. О моштима светог Теоктиста не зна се ништа, јер је запис на постави од ћивота изнутра пропао, јер су мољци поставу исекли, а нико се није сетио да тај запис препише, те је тако изгубљен непажњом и нехатом драгоцени податак о моштима светитеља, јер се не зна ког су Теоктиста, пошто их је много било.“⁵ Из

¹ Преподобни отац Јустин Поповић, „Свете мошти“, http://www.vcgijem.org/teologija/jus_most.html, прегледано 28. 1. 2015. године.

² Алексије Мечов (свети), „О моштима Божјих угодника“, <http://www.svetosavlje.org/biblioteka/Knjige/mosti.htm>, прегледано 27. 1. 2015. године.

³ Алексије Мечов (свети), „О моштима Божјих угодника“, <http://www.svetosavlje.org/biblioteka/Knjige/mosti.htm>, прегледано 27. 1. 2015. године.

⁴ Прот. Рад. Кречковић, „Чачанска црква“, *Весник СПЦ*, година XXIX, Београд 1924, 575-576.

⁵ Прота Рад. Кречковић, „Чачанска црква“, *Православни календар свети Лазар за просију 1926. годину*, Ужице, 1925, 99-100.

ових навода да се закључити више ствари. Најпре, чини се да је кивот са моштима дуги низ година чуван у цркви будући да су мољци појели запис. Такво оштећење тканине и незнање чије је име исписано на њему, а које није познато чак ни из усменог предања, наводи на закључак да је кивот откривен после дужег времена. Вероватно да је он ту почивао од XIX века. Различитост у имену светитеља сугерише да је Кречковић или омашио у куцању текста, па је направљена штампарска грешка, или је погрешно када је читао очигледно тешко читљив запис на кивоту. У сваком случају осећао је да омашку треба исправити, па је текст поново штампано са овом битном исправком. Могућност да мошти припадају светом Теофилакту може се апсолутно искључити. Најпре, Светачник православне цркве познаје само двојицу светих са овим именом: светог Теофилакта Исповедника⁶ и светог Теофилакта Охридског.⁷ Могућност да је владика Николај из Охрида донео мошти светог Теофилакта у Чачак такође треба без сваке сумње искључити, јер би Кречковић о томе морао нешто знати, што не би пропустио да помене. Дакле, реч је о светом Теоктисту. А који Теоктист је у питању покушаћемо да објаснимо у наставку.

⁶ Епископ никомидијски (упокојио се 845. године). Запамћен као велики борац против иконоборачке јереси. Спомине се да су му мошти пренесене у Никомидију. (Јеромонах Хризостом Столић Хиландарац, *Православни светљачник – месецослов светих, том први /септембар-јун/*, Каленић – издавачка установа Српске православне епархије шумадијске, Београд, 1988, 345).

⁷ На месту охридског архиепископа провео период 1082-1108. године. Био изузетно образован. Поред тумачења књига Светог Писма оставио и врло значајно житије св. Климента Охридског. (Јеромонах Хризостом Столић Хиландарац, *Православни светљачник – месецослов светих, том први /септембар-јун/*, Каленић – издавачка установа Српске православне епархије шумадијске, Београд, 1988, 237).

Једно од кључних питања јесте одакле су мошти дошле у Чачак. Морамо знати да је у периоду XVIII-XIX века постојала врло развијена трговина моштина на нашим просторима. У оваквој трговини предњачили су Млечани и Турци, али су, нажалост, и неке српске породице користиле прилику да на овакав начин дођу до одређене зараде. Из разговора са историчарем Радивојем Бојовићем, изузетним познаваоцем историје Чачка XIX века, постаје јасно да се у поменутом веку трговало моштима. До тога је дошло приликом преношења реликвија из цркве Светог Ђорђа у цркву Вазнесења Господњег, средином XIX века. Сви подаци о томе познати су из предања које доносе старе чачанске породице. Тако је познато да је извесна породица Кољевића преправала мошти у Чачку које су собом током сеоба доносиле поједине кнежевске породице из Куманице. У сећању старих Чачана остало је забележено да се породично стабло ове породице затрло. Један од познатих потомака Кољевића је и српска краљица Драга Обреновић (девојачки Луњевица).⁸ Дакле, могуће је да су мошти доспеле у Чачак трговином на шта би могао упућивати и податак који ћемо у наставку поменути.

У нашем истраживању, код већине аутора преовладава мишљење да мошти које се данас чувају у чачанској цркви припадају светом краљу Драгутину Немњићу (у монаштву Теоктисту) који је Србијом владао у периоду од 1276. до 1282. године.⁹ Леонтије Павловић, де-

⁸ Интервју са историчарем Радивојем Бојовићем, вођен 21. октобра 2014. године.

⁹ За детаљније о краљу Драгутину Немњићу види следећу литературу: Станоје Станојевић, „Краљ Драгутин“, *Годишњица Николе Чуйића* 45 (1936), 1-18; Михајло Динић, „Област краља Драгутина после Дежева“, *Глас САН* 203, Београд 1951, 61-82; Михајло Динић, „Однос између краљева Милутина и Драгутина“, *Зборник радова*

цидно сведочи да се делови Драгутинових моштију налазе у цркви у Чачку и манастиру Дечани, те да се за остатак ништа не зна (на који начин су дошле у Чачак не нигде помиње).¹⁰ Везивање Драгутинових моштију са Чачком налазимо још код једног броја аутора. Свети ава Јустин Ђелијски у Житију светог краља Драгутина пише: „Мошти Св. Драгутина - Теоктиста лежале су у Бурђевим Ступовима још и године 1597, а онда су их изгледа неки несавесни људи узели и распродали. Део његових светих моштију налази се данас у цркви у Чачку. Његова надгробна плоча налази се данас у манастиру Студеници, покрај гроба Св. Симеона Мироточивог, вероватно доспела ту из Раса.“¹¹ На сличан начин пише блажене успомене епископ жички Хризостом (Столић): „Данас се зна само за део његових моштију, који се чува у цркви у Чачку, и за његову руку, која је у манастиру Дечани.“¹² Поменућемо и навод из Српског светачника где се у спомену Вазнесењске цркве у Чачку тврди: „У овом храму чува се део моштију преподобног монаха Теоктиста (краља Драгутина).“¹³ Уз натпис на кивоту, који је прочитао свештеник Радослав

Кречковић двадесетих година XX века, и податке изложене у раду чини се да мошти које се чувају у чачанској цркви или бар неки делови њих заиста припадају Драгутину - Теоктисту.

Повест о судбини моштију Светог краља постаје нам јаснија кроз податак о хришћанској породици Знобића из Новог Пазара. Наиме, један од њих је украо мошти светог краља Драгутина, распарчао их и продавао. Александар Гиљферинг о томе сведочи: „Новопазарци са ужасом причају о казни која је стигла извршиоце овог безбожног дјела. Не само што су крадљивци умрли грозном смрћу него се и сав многобројни род Знобића затро страдавши у лудилу или тешким болестима.“¹⁴ Радослав Грујић сведочи о последњем од Знобића који је несрећно проживео свој живот искривљених руку.¹⁵ Занимљиво је да неки други истраживачи ову породицу називају Кораћима.¹⁶ Дакле, како су мошти доспеле у Чачак можемо само да нагађамо, али у светлу података о трговини светињама могуће да је неко мошти купио да би спасао макар један њихов део и приложио цркви у Чачку или је нека од породица које су се бавиле трговином након несрећа које су их сналазиле, део моштију приложила ради опроштаја грехова због учињег светогрђа. Наравно, све је ово само у домену претпоставки.

Драгутиново тело је, по сведочанству св. архиепископа Данила, сахрањено у Бурђевим ступовима у Расу: „И када су дошли у Рас ка цркви светог мученика

византолошкој инститицији, Београд, 1955), 49-8; *Архиепископ Данило II и његово доба*. Зборник са Међународног научног скупа поводом 650 година од смрти, децембар 1987, Српска академија наука и уметности, Научни скупови, књига VIII, Одељење историјских наука, књига 17: Београд; Владимир Ђоровић, *Подела власити између краљева Драгутина и Милутина 1282–1284*. Глас СКА СXXXVI: Београд 1929; *Краљ Драгутин у историји и уметности*, Научни скуп - Рачански зборник 3, Фондација рачанска баштина, Бајина Башта, 1998.

¹⁰ Леонтије Павловић, *Култови лица код Срба и Македонаца (историјско-епографска расправа)*, Смедерово, 1965, 91.

¹¹ Архимандрит Јустин Поповић, „Житија светих, 30. октобар“, http://www.svetosavlje.org/biblioteka/avajustin/zitijasvetih/Lat_ZitijaSvetih1030.htm, напомена бр. 20;

¹² Јеромонах Хризостом Столић Хиландарац, *Православни светљачник – месецослов светих, њом њрви /сејтембар-јуни/*, Каленић – издавачка установа Српске православне епархије шумадијске, Београд, 1988, 121

¹³ Невен З. Плешевић, *Српски светљачник*, Београд, 2007, 178.

¹⁴ Александар Гиљфердинг, *Путовање њо Херцеговини, Босни и Сјарај Србији*, Сарајево, 1972, 110.

¹⁵ Радослав Грујић, „Гроб цара Душана“, *Гласник Скойској научној друштва*, Скопље, 1/1926, св. 2, 488-489.

¹⁶ Анка Лаловић, „Српска медицина у средњем веку“, *Гласило Подружнице Српској лекарској друштва Зајечар*, Зајечар, 2004, vol. 29, 28.

Христова Георгија у његов манастир, и ту све обично свршише и тако гробу предадоше овога блаженога Теоктиста монаха, некада бившег краља Стефана моћнога и самодржавнога, и ту лежи до данашњег дана.¹⁷ Такође, Данило наводи: „Заповедио је у животу своме и са страшном клетвом изрекао је говорећи: ако се јави каква Божја благодат на њему да не износе тела његовог од прашњаве земље.“¹⁸ Неки истраживачи сматрају да је оваква Драгутинова жеља била исказана пре свега ради спречавања развоја Драгутиновог култа како би се лоза светородних владара наставила преко његовог брата краља Милутина.¹⁹ Леонтије Павловић наводи широк дијапазон теоретисања у литератури о томе где би могле бити сахрањене Драгутинове мошти. У разним истраживањима као локације спомињу се манастир Милешева, црква Светог Георгија у Смедереву, црква у Сремској Митровици и манастир Морача. Последњи податак о недирнутим Драгутиновим моштима доноси најмлађи трonoшки родословац који 1745. године наводи да је видео целе Драгутинове мошти и да је био зачуђен величином тела.²⁰ Оно што је највероватније јесте да му је тело након смрти пренето у Ђурђево Ступове, где му се гроб спомиње 1597, а потом и већ поменуте 1745. године где је почивало све до богохулног поступка поменуте породице Знобића.²¹ Наводимо и занимљив податак да постоји запис да су мошти миро-

точиле док су почивале у Ђурђевим Ступовима.²²

Закључак

Узевши све у обзир може се, са резервом додуше, тврдити да су мошти које се данас налазе у цркви у Чачку, или барем неки њихов део, припадају Светом краљу Драгутину Немањићу. Приметно је да се ниједан аутор у својим закључцима да се Драгутинове – Теоктистове мошти налазе у Чачку не позива на извор из кога црпи тај податак. Иако им је пут неразјашњен, мошти су дошле до Чачка и ту скривено почивале више од једног века. Након кратког открића поново су заборављене, да би данас поново биле откривене и положене у нови кивот. Оно што је зачуђујуће јесте чињеница да се за овај податак готово и не зна. Са друге стране, осим неке Драгутинове задужбине тешко да би се за његово почивање могло замислити боље место од задужбине његовог прадеде Страцимира. На крају ћемо напоменути да се делови Драгутинових моштију данас налазе у већ поменутим Дечанима, а од тог дела по једна четица пренета је у манастире Градац и Ђурђеви Ступови.

¹⁷ Архиепископ Данило II, „Животи краљева и архиепископа српских“, <https://kraljdragutinnemanjic.wordpress.com>, прегледано 2. 2. 2015. године.

¹⁸ Исто.

¹⁹ Даница Поповић, „Култ краља Драгутина - монаха Теоктиста“, *Зборник радова Византолошког института* 38 (1999-2000), 309-326.

²⁰ Леонтије Павловић, *Култови лица код Срба и Македонаца (историјско-етнографска расправа)*, Смедерво, 1965, 91.

²¹ Владимир Петковић, *Прејлед црквених сјоменика кроз њовесницу српској нарави*, Београд, 1950, 114.

²² Леонтије Павловић, *Култови лица код Срба и Македонаца (историјско-етнографска расправа)*, Смедерво, 1965, 91.

Извори

1. Александар Гилфердинг, *Путовање по Херцеговини, Босни и Сјарај Србији*, Сарајево, 1972.
2. Архиепископ Данило II, „Животи краљева и архиепископа српских“, <https://kraljdragutinmnanjic.wordpress.com>.
3. Јеромонах Хризостом Столић Хиландарац, *Православни светљачник – месецослов светљих, ѿмом ѿрви /сејтембар-јун/*, Каленић – издавачка установа Српске православне епархије шумадијске, Београд, 1988.

Литература

1. Алексије Мечов (свети), „О мошти-ма Божјих угодника“, <http://www.svetosavlje.org/biblioteka/Књиге/mosti.htm>.
2. Анка Лаловић, „Српска медицина у средњем веку“, *Гласило Подружнице Српској лекарској друштва Зајечар*, Зајечар, 2004, vol. 29.
3. Архимандрит Јустин Поповић, „Житија светих, 30. октобар“, http://www.svetosavlje.org/biblioteka/avajustin/zitijasvetih/Lat_ZitijaSvetih1030.htm.
4. Владимир Петковић, *Прејед црквених сиоменика кроз ѿвесницу српској народа*, Београд, 1950.
5. Даница Поповић, „Култ краља Драгутина - монаха Теоктиста“, *Зборник радова Византијолошкој инстѿиути* 38 (1999-2000), 309-326.
6. Леонтије Павловић, *Култови лица код Срба и Македонаца (историјско-етнографска распрострава)*, Смедерево, 1965.
7. Невен З. Плећевић, *Српски светљачник*, Београд, 2007.
8. Преподобни отац Јустин Поповић, „Свете мошти“, http://www.verujem.org/teologija/jus_most.html.
9. Прот. Рад. Кречковић, „Чачанска црква“, *Весник СПЦ*, година XXIX, Београд, 1924.
10. Прота Рад. Кречковић, „Чачанска црква“, *Православни календар светли Лазар за ѿросѿу 1926. ѿдину*, Ужице, 1925.
11. Радослав Грујић, „Гроб цара Душана“, *Гласник Скойској научној друштва*, Скопље, 1/1926, св. 2.

Интервјуи

1. Разговор са историчарем Радивојем Бојовићем вођен 21. октобра 2014. године.

History of Relics Kept in the Church of Christ Ascension in Cacak

The aim of our paper is a trial to answer the question whose relics rest in the church of Christ Ascension in Cacak. Namely, at the beginning of XXI century in Cacak church relics were discovered whose origin no one could define reliably, i.e. who they belong to and where they came from to this church. Following the trace of sporadic notes in literature it turned out that they probably belong to Saint King Dragutin

(Nemanjic), Teoktist as a monk. However, to be honest, none of the authors whose works we used in the paper mentions the source of these claims, as if these authors had no doubts that it is Saint Teoktist. The fact that we have reliable data about the way Dragutin's relics were crushed and sold and the other fact that unfortunately, in Cacak in XIX century, relics were traded together with testimonies from literature we came to the above mentioned conclusion.

Slobodan JAKOVLJEVIC, priest

L'histoire sur les reliques qui sont gardées dans le Temple de l'Ascension du Seigneur à Cacak

L'objectif de notre étude est une tentative de réponse à la question à qui appartiennent les reliques qui reposent dans l'église de l'Ascension du Seigneur à Cacak ? À savoir, au début du 21ème siècle, dans l'église de Cacak furent découvertes des reliques à propos desquelles personne ne put rien dire de certain, c'est-à-dire à qui appartiennent-elles et d'où viennent-elles dans l'église mentionnée ? Suivant la trace des mentions sporadiques dans la littérature, il s'avéra qu'elles appartiennent, selon toute probabilité, au Saint roi Dragutin (Nemanjic), dans le monachisme

Teoktist. À vrai dire, aucun des auteurs que nous avons utilisés dans cette étude ne cite pas la source à laquelle il se réfère, mais ces mêmes auteurs font comme s'ils ne doutent pas qu'il s'agit de Saint Teoktist. Du fait que nous possédons des données sûres au sujet de quelle manière les reliques de Dragutin furent fragmentées et vendues et de l'autre fait qu'à Cacak aussi au 19ème siècle, malheureusement, on trafiqua avec les reliques, avec en complément des témoignages provenant de la littérature, nous avons fait la conclusion mentionnée ci-haut.

Slobodan JAKOVLJEVIC, prêtre

Политичка ситуација у раном 14. веку:

- - Сремска Краљевина између 1291. и 1316. године, под влашћу Стефана Драгутина, српског краља
- - Област угарског олигарха Угрин Чака 1311. године

1 - Сремска краљевина краља Драгутина у XIV веку

2 - Кивот са делом моштинију Св. Теокијиста у чачанској цркви, снимак из 2015. године